

УДК 811.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.16.7>

**НАВЧАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК
ІНОЗЕМНОЇ З ОПЕРТЯМ НА НАВЧАЛЬНІ ТЕКСТИ**

**TRAINING OF ORAL SPEECH OF FOREIGN STUDENTS ON INITIAL STAGE
OF TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE
BASED ON EDUCATIONAL TEXTS**

Шелестіна М.Є.,

orcid.org/0000-0003-4087-6536

викладач кафедри гуманітарних наук

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

У статті розглядається спосіб розвитку усного монологічного мовлення іноземних студентів за допомогою поетапного відпрацювання, яке розширюється, лексико-граматичних моделей шляхом їх частого проговорення в заздалегідь зібраних навчальних текстах (4 тексти). У відповідності до заданої лексичної теми потрібно відпрацювати зі студентами певні граматичні моделі з поступовим подальшим лексичним розширенням. Таким чином, можливе швидке виведення іноземних студентів у вільне мовлення за темою.

У першому тексті використовуються основні лексико-граматичні моделі: місцевий відмінок місця та знахідний відмінок об'єкта іменника та прикметника в однині, також обставини часу. Дієслова (тільки недоконаного виду) використовуються в першій особі теперішнього часу. Граматично це дуже легкий текст для розуміння та опанування. Об'єм маленький, є основні дієслова, які використовуються з місцевим відмінком місця та знахідним відмінком об'єкта. Також у цьому тексті присутня модель: розмовляти якою мовою? (орудний відмінок).

У другому тексті використовуються основні лексико-граматичні моделі: місцевий відмінок місця та знахідний відмінок об'єкта іменника та прикметника в однині, також обставини часу. Дієслова використовуються не тільки в першій особі теперішнього часу недоконаного виду, але і в третій особі. Об'єм зростає за рахунок великої кількості іменників та прикметників, які використовуються в тих самих відмінках. На цьому етапі йде відпрацювання навичок використання в мовленні цих лексико-граматичних моделей. Також у цьому тексті присутня модель: розмовляти якою мовою? (орудний відмінок).

У третьому тексті додається використання дієслова третьої особи минулого часу як недоконаного виду, так і доконаного виду (дається на цьому етапі на лексичному рівні), а також нові іменники та прикметники, які використовуються в тих же відмінках однини та множини. На цьому етапі також йде відпрацювання навичок говоріння за темою. У цьому тексті присутня модель: розмовляти та писати якою мовою? (орудний відмінок).

В останньому тексті подані всі необхідні лексико-граматичні моделі: місцевий відмінок місця та знахідний відмінок об'єкта – іменник + прикметник в однині або множині; теперішній або минулий час дієслів в особах (недоконаний вид); обставини часу (прислівники *вранці, вдень, ввечері*; місцевий відмінок часу, знахідний відмінок часу; прислівники *зараз, потім, спочатку*); розмовляти якою мовою? (орудний відмінок). Об'єм значно збільшено, при цьому відібраний граматичний матеріал майже не розширюється, розширення об'єму йде тільки за рахунок збільшення кількості лексичного матеріалу. Кількість слів та висловлювань достатня для складання меншої за об'ємом розповіді про себе за даною темою. Робота з текстом 4 закріплює навички говоріння за темою.

Стаття носить практичний характер, може бути використана в підготовці навчальних посібників з говоріння в межах вивчення української мови як іноземної на початковому етапі навчання.

Ключові слова: методика, усне мовлення, граматичні моделі, навчальні тексти, українська мова як іноземна.

This article considers the way of development oral monologue speech of foreign students with the help of a step-by-step practice, which extends, lexical and grammatical models by their frequent repetition in pre-selected educational texts (4 texts). In accordance with a given lexical topic, these grammatical models should be practiced out with students with a gradual subsequent lexical extension. So, it is possible to quickly help foreign students to talk on a given topic fluently.

In the first text the main lexical and grammatical models are used: the Prepositional Case of the place and the Accusative Case of an object of noun and adjective in singular and adverbial phrases of time. We use verbs (only imperfective) in the first person of the Present Tense. Grammatically this text is very easy for understanding. The volume of this text is small, there are the main verbs, which are used with the Prepositional Case of the place the Accusative Case of an object. Also we can find the model: розмовляти якою мовою? (the Instrumental case).

In the second text the main lexical and grammatical models are used: the Prepositional Case of the place and the Accusative Case of an object of noun and adjective in singular and adverbial phrases of time. We use verbs (only imperfective) not only in the first person of the Present Tense, but in the third person also. The volume extends by a big quantity of nouns and adjectives, which are used in the same cases. On this stage the practical knowledge of using these lexical and grammatical models in speech is practiced out. Also we can find the model: розмовляти якою мовою? (the Instrumental case).

In the third text we add imperfective and perfective (are given on the lexical level) verbs in the third person of the Past Tense and new nouns and adjectives also, which are used in the same cases of singular and plural. On this stage the practical knowledge of speaking on a given topic is practiced out also. We can find the model: розмовляти та писати якою мовою? (the Instrumental case).

In the last text all the main constructions are given: the Prepositional Case of the place and the Accusative Case of an object – noun + adjective in singular and plural; the Present and the Past Tense of imperfective verbs in persons; adverbial phrases of time (adverbs *вранці, вдень, ввечері*, the Prepositional Case of the time, the Accusative Case of the time, adverbs *зараз, потім, спочатку*); розмовляти якою мовою? (the Instrumental case). The volume extends, but the grammar material almost doesn't extend, the volume extends only by lexical material. The quantity of words and word combinations is enough for making a story about yourself on a given lexical topic. In the text 4 the practical knowledge of speaking on the topic is practiced out.

This article is of a practical nature and can be used in the preparation of teaching manuals in the framework of teaching Ukrainian as a foreign language at the initial stage.

Key words: methodology, oral speech, grammatical models, educational texts, Ukrainian as a foreign language.

Постановка проблеми. Розгорнуте, більш організоване та більш складне монологічне висловлювання за заданою темою на початковому етапі навчання викликає великі труднощі в іноземних студентів. Якщо в діалогічному мовленні можлива опора на питання та репліки співрозмовника, то монолог будується тим, хто говорить, за своєю схемою. А через невеликий об'єм знань та вмінь у студента-початківця це завдання стає складним навіть для добре підготовлених студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що у відношенні питання про навчання

монологічного мовлення в порівнянні з діалогічним, як підкреслює О.О. Леонтьєв, існують різні погляди. Одна група методистів не вважає за необхідне навчання саме монологу, оскільки дотримується думки, що монолог – це скорочений діалог, і, відповідно, ця форма не потребує окремого опрацювання. Інша група впевнена, що кінцевою метою навчання є вміння студента висловлюватися за заданою темою – цього буде досить і для усного діалогічного спілкування [2, с. 70].

Разом із тим багато методистів погоджується, що вибір форми мовлення впливає з мети навчання. Ми думаємо, що це правильне рішення

та вважаємо за необхідне відзначити актуальність висловлювання про взаємозв'язане та паралельне навчання діалогу та монологу.

Постановка завдання. Активна робота з навчальними текстами вже на початковому етапі допомагає швидкому закріпленню в мовленні лексико-граматичних моделей-зразків на рівні словосполучення, речення та тексту. Разом із цим тексти сучасних підручників на цьому рівні, як правило, мають маленький об'єм, невелике лексичне наповнення та представлені в малій кількості. Але саме текст може служити активним «полігоном» для відпрацювання мовних і мовленнєвих навичок за заданою лексико-граматичною темою. Велика кількість текстів, підготовлена за однією моделлю, дозволить студенту швидше вийти в активне мовлення.

Л.С. Крючкова та Н.В. Мощинська зазначають, що навчання говорінню проходить у декілька етапів: 1) презентація та опанування мовленнєвого матеріалу, розуміння й опанування лексико-граматичної моделі-зразку; 2) відпрацювання практичних навичок та вмінь використовувати вказану модель-зразок у мовленні; 3) розвиток мовленнєвих умінь у комунікативних цілях [1, с. 282].

Звичайно, що презентація і розуміння лексико-граматичного матеріалу відбувається до знайомства з текстом. Проте вчасне та часте залучення тексту допомагає більш усвідомленому і швидкому опануванню матеріалу. На цьому етапі розвиваються навички читання, проговорення, робота носить не тільки імітативний, але й аналітичний характер. Психологічно робиться багаторазове «проговорення» визначеної лексико-граматичної моделі: студент-іноземець неодноразово проговорює зразки, включені до тексту, аудіює мовлення викладача, знаходить задані моделі в тексті за вивченими раніше ознаками.

Тут можливі такі завдання, як: 1. Прослухайте текст, повторіть його за викладачем. 2. Слухайте викладача, читайте текст самостійно. 3. Читайте текст про себе. Поставте наголоси. Слухайте, як читає викладач. Перевірте, чи правильно ви поставили наголос. 4. Читайте текст хором разом із викладачем, звертайте увагу на інтонацію та ін.

Запорукою успіху говоріння на цьому етапі є старанне проговорювання та поступове автоматизоване опанування заданої лексико-граматичної моделі на рівні словосполучення або речення. Наприклад, відпрацюючи місцевий відмінок місця, потрібно доводити до автоматизму застосування словосполучень.

Таблиця 1

Місцевий відмінок місця: основні дієслова недоконаного виду в першій, другій і третій особах однини та множини + іменник у місцевому відмінку

Я працюю	в університеті
Ти працюєш	у школі
Він працює	у супермаркеті
Вона працює	у музеї
Ми працюємо	на заводі
Ви працюєте	на пошті
Вони працюють та інші дієслова	в аптеці

На наступному етапі доречно виконання завдань на підготовку, трансформацію, лексичне розширення, тобто на опанування та тренування оперативного використання заданих моделей. Наприклад: 1. Випишіть дієслова, назвіть форму теперішнього/минулого часу однини/множини. 2. До виписаних дієслів доберіть слова за заданою моделлю (не з тексту). 3. Читайте текст від першої/третьої особи. 4. Читайте текст, замініть деякі слова відповідно до власної реальності та ін.

І, нарешті, йдуть завдання на розвиток саме мовленнєвих умінь: 1. Відповідайте на питання до тексту. 2. Розкажіть текст, спираючись на виділені слова. 3. Поставте питання до тексту. 4. Розкажіть текст за абзацами. 5. Розкажіть про себе, спираючись на текст.

Якщо ми подивимось запропоновані тексти (чотири тексти), то стане зрозуміло, що граматично вони дотримані в межах певних моделей, які вивчаються на початковому етапі навчання (елементарний рівень).

1. Місцевий відмінок місця та знахідний відмінок об'єкта – іменник + прикметник однини або множини;

2. Теперішній або минулий час дієслів в особах (недоконаний вид);

3. Обставини часу (прислівники *вранці, вдень, ввечері*; місцевий відмінок часу, знахідний відмінок часу; прислівники *зараз, потім, спочатку*);

4. Розмовляти та писати якою мовою? (орудний відмінок).

Особливо активно в цих текстах тренуються моделі значень місцевого відмінка місця та знахідного відмінка об'єкта.

Таблиця 2

Зразок моделей для відпрацювання місцевого відмінка місця та знахідного відмінка об'єкта

жити в місті	читати книги
працювати в компанії	робити домашнє завдання
вчитися в університеті	дивитися фільми

Якщо в тексті 1 ці моделі нечисленні, то далі за тієї же граматичної моделі збільшується кількість лексики. Для студента це вже не буде складно для розуміння. Більш того, постійне проговорення заданих моделей (від першого, самого маленького тексту до самого об'ємного) дозволяє надійно опанувати їх ситуативне вживання. При цьому об'єм тексту поступово зростає, зростає кількість лексичних одиниць. У студента виникає почуття легкості під час опанування матеріалу та вивчення української мови, підвищується впевненість у своїх силах загалом. Проговорення великої кількості лексичних варіантів наданої граматичної моделі сприяє автоматизації навичок використання їх у мовленні. Тому після роботи з чотирма названими текстами докладна та об'ємна розповідь про себе, свою сім'ю або свого друга вже не є важкодійсненним завданням.

Кінцевим результатом такої роботи, як правило, може стати спочатку бесіда між викладачем та студентом за темою, а далі – повна монологічна розповідь (в усній або письмовій формі) про себе об'ємом не менше 20-ти речень.

Текст 1

Мене звати Іван. Це моє українське ім'я. А моє китайське ім'я – Ян Пен. Я китаець. Мені дев'ятнадцять років. Я вчуся в політехнічному університеті. Я вивчаю українську мову. На уроці я читаю, пишу, розмовляю українською. Я живу в гуртожитку № 3 на вулиці Цілиноградській, 56 у кімнаті № 504. Моя кімната на п'ятому поверсі. Вранці я вчуся в аудиторії. Вдень я їжу в кімнаті, трохи відпочиваю. Ввечері я роблю домашнє завдання, повторюю нові слова. Потім слухаю музику та дивлюся фільми.

У тексті використовуються основні лексико-граматичні моделі: місцевий відмінок місця і знахідний відмінок об'єкта іменника та прикметника в однині, також обставини часу. Дієслова (тільки недоконаного виду) використовуються в першій особі теперішнього часу. Граматично це дуже легкий текст для розуміння та опанування. Об'єм маленький, є основні дієслова, які використовуються з місцевим відмінком місця та знахідним відмінком об'єкта. Також у цьому тексті присутня модель: розмовляти якою мовою? (орудний відмінок).

Текст 2

Любі тато та мамо! Як ваші справи? Як здоров'я?

У мене все добре, не хвилюйтеся.

Я живу в гарній квартирі в новому будинку. Будинок знаходиться в центрі міста. Це дуже зручно: все дуже близько – університет, крамниці, станція метро.

Квартира тепла та чиста. В одній кімнаті живу я, а в іншій – моя подруга Лулу. Лулу з Франції, але вона не французенка, вона японка. Її батьки живуть у Франції вже 12 років. Лулу однаково добре розмовляє французькою та японською. Вона також вивчає українську мову і вже добре розмовляє українською.

Я ще не звикла їсти українські страви, тому готую вдома. Зазвичай я їм овочі, рис та рибу. А Лулу вже добре знає українську кухню, іноді вона готує українські страви – борщ, картоплю та вареники.

Вранці я на уроці в університеті. Після уроку я йду додому та їжу. Потім трішки відпочиваю та роблю домашнє завдання в кімнаті. Зазвичай я роблю домашнє завдання дві години. Потім я трохи гуляю, в супермаркеті купую продукти: сік, овочі, шоколад (у Харкові дуже смачний шоколад!). Потім йду додому.

Ввечері я завжди вдома: читаю книжки, «сиджу» в Інтернеті, слухаю музику.

Тато, мамо, я поїду додому в січні, коли у нас будуть зимові канікули. Дуже хочу побачити вас!

До побачення, ваша донька Лейла.

У тексті використовуються основні лексико-граматичні моделі: місцевий відмінок місця і знахідний відмінок об'єкта іменника та прикметника в однині, також обставини часу. Дієслова використовуються не тільки в першій особі теперішнього часу недоконаного виду, але і в третій особі. Об'єм зростає за рахунок великої кількості іменників та прикметників, які використовуються в тих самих відмінках. На цьому етапі йде відпрацювання навичок використання в мовленні цих лексико-граматичних моделей. Також у цьому тексті присутня модель: розмовляти якою мовою? (орудний відмінок).

Текст 3

Привіт, Вікторіє!

Пробач, що довго не писав тобі. У мене було мало часу. Я вже два місяці вивчаю українську мову на підготовчому факультеті. І кожного дня я дуже зайнятий! У мене кожного дня заняття: граматики, читання, говоріння, фонетика. Уроки дуже цікаві. На уроках я багато розмовляю українською, читаю тексти, роблю вправи. Наприклад, учора я писав контрольну роботу. Ще не знаю, який буде результат, думаю, що непоганий.

Я вже можу трішки розмовляти та писати українською. У супермаркеті, коли я купую продукти, я розмовляю українською, і продавці розуміють мене. У суботу я був у супермаркеті й купив продукти на тиждень. Я купив картоплю, рис, яблука й апельсини (ти ж знаєш, як я люблю

апельсини!), рибу та масло. Тут я звик їсти хліб. Чорний хліб дуже смачний, я тепер часто купую його. А ти розумієш, що раніше я не любив хліб? Тепер люблю.

У мене новий сусід у кімнаті. Його звали Богдан, він український студент. Мені дуже подобається, що мій новий сусід українець, тому що я можу розмовляти українською не тільки на уроці, але і в гуртожитку. Богдан учиться на першому курсі на фізичному факультеті. Він знає англійську мову та французьку. Іноді ми розмовляємо українською, іноді – англійською. Богдан любить рок-музику, добре грає в баскетбол та любить ловити рибу в річці. У неділю ми разом підемо ловити рибу.

У вільний час я буваю в кафе, в кіно, гуляю в парку, граю у футбол на стадіоні. Тут цікаве життя, хоча і не таке, як удома.

А як твої справи? Як ти вчишся? Як відпочиваєш?

Пиши мені, буду чекати! Твій друг Майкл.

У тексті 3 додається використання дієслова третьої особи минулого часу як недоконаного, так і доконаного виду (дається на цьому етапі на лексичному рівні), а також нові іменники та прикметники, які використовуються в тих же відмінках однини та множини. На цьому етапі також іде відпрацювання навичок говоріння за темою. У цьому тексті присутня модель: розмовляти та писати якою мовою? (орудний відмінок).

Текст 4

Мене звали Лі Ян. Я студентка. Мені двадцять чотири роки. Я з Китаю. Моя сім'я живе в місті Харбін.

Харбін – велике місто. Там є великі високі будинки, нові та старі вулиці, широкі площі. На вулицях у центрі міста великі магазини, кафе ресторани, кінотеатри. У Харбіні студенти вчаться в різних університетах та інститутах.

Мій тато працює в торговій компанії, він менеджер. Йому сорок дев'ять років. Усі кажуть, що він чесна та справедлива людина. А я думаю, що він дуже добрий та турботливий батько. Він завжди допомагає мені. Моя мама екскурсовод в історичному музеї. Вона любить і добре знає рідне місто. Коли я була маленькою, я часто ходила на екскурсії до історичного музею. Тому я люблю історію.

Раніше я вчилася в школі. Зараз я живу в Україні, в Харкові та вчуся в політехнічному університеті на підготовчому факультеті. Я вивчаю українську мову. Це складно, але дуже цікаво. Мої українські друзі кажуть, що я вже добре розмовляю українською. Я хочу розмовляти українською так добре,

як і китайською. Мій тато каже, що це можливо, тільки потрібно багато працювати.

Я живу в гуртожитку № 3 на вулиці Ціліноградській, 56. Це невелика, тиха вулиця. Я живу на п'ятому поверсі. У кімнаті живуть ще дві дівчини – Надія та Вікторія. Надія – марокканка, вона вивчає українську мову чотири місяці та вже добре розуміє її. У вересні наступного року вона хоче вчитися на економічному факультеті, зараз вона вчиться на підготовчому факультеті. Вікторія з Австрії – там зараз живуть її батьки та брат, але народилася вона у Франції. Її рідна мова – французька, але вона розмовляє і німецькою, і англійською. А тут вона вивчає українську. Вона любить вивчати різні мови та різні культури.

У нашій кімнаті чисто та затишно. Ліворуч стоїть ліжко Вікторії, шафа та великий письмовий стіл. На цьому столі лежать наші книги, зошити, ручки, словники. Тут ми готуємо домашнє завдання. А праворуч стоїть ліжко Надії та моє ліжко. Обідаємо ми на кухні, там є плита, холодильник, обідній стіл і шафа. У шафі наш посуд: чашки, тарілки, ложки, виделки. Зазвичай ми обідаємо та вечеряємо в гуртожитку, але іноді обідаємо в їдальні в університеті. Зазвичай ми їмо рис, м'ясо, овочі.

У суботу ми хочемо разом подивитися відомий балет «Лебедине озеро» в Харківському оперному театрі. Це балет про любов, чесність, про добро та зло. Вікторія раніше дивилася цей балет в Австрії. Але вона хоче подивитися його в Україні, в Харкові. Ми також. Надія раніше також чула про цей балет. Я думаю, що це буде цікава та красива вистава. Я люблю мистецтво.

В останньому тексті подані всі необхідні лексико-граматичні моделі: місцевий відмінок місця та знахідний відмінок об'єкта – іменник + прикметник в однині або множині; теперішній або минулий час дієслів в особах (недоконаний вид); обставини часу (прислівники *вранці, вдень, ввечері*; місцевий відмінок часу, знахідний відмінок часу; прислівники *зараз, потім, спочатку*); розмовляти якою мовою? (орудний відмінок). Об'єм значно збільшено, при цьому відібраний граматичний матеріал майже не розширюється, розширення об'єму йде тільки за рахунок збільшення кількості лексичного матеріалу. Кількість слів та висловлювань достатня для складання меншої за об'ємом розповіді про себе за даною темою. Робота з текстом 4 закріплює навички говоріння за темою.

Висновки. Таким чином, розвивається усне монологічне мовлення іноземних студентів за допомогою поетапного відпрацювання, яке

розширюється, лексико-граматичних моделей шляхом їх частого проговорення в зібраних задалегідь навчальних текстах. У відповідності до заданої лексичної теми зі студентами-іноземцями відпрацьовуються певні граматичні моделі з поступовим подальшим лексичним розширен-

ням. Отже, можливе швидке виведення іноземних студентів у вільне мовлення за темою.

Наші дослідження можуть бути використані в підготовці навчальних посібників з говоріння в межах вивчення української мови як іноземної на початковому етапі навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крючкова Л.С., Мощинская Н.В. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному : учебное пособие. Москва : «Флинта», 2009. 281 с.
2. Леонтьев А.А. Методика. Заочный курс повышения квалификации филологов-русистов. Москва : «Русский язык», 1988. 119 с.